

EUROPA'S SCHADUWREGERING

DE EUROPESE
CENTRALE BANK
ONTMASKERD

Mark Scholliers

HOUTEKIET
ANTWERPEN / AMSTERDAM

INLEIDING

Pakweg vijftig jaar geleden was een buitenlandse reis niet steeds een pretje. In West-Europa stuitte je op grensovergangen met slagbomen en wachthuisjes. Streng kijkende douaniers controleerden je identiteitspapieren en gingen na of je niet teveel goederen het land binnen bracht. En omdat elektronisch betalen toen nog toekomstmuziek was, moest je voldoende vreemde valuta op zak hebben voor je benzine, een snelle hap onderweg of om je verblijf te betalen. Internationale reischeques bestonden, maar werden niet algemeen gebruikt.

Vandaag klinkt dat als pure nostalgie. Een weekendje Barcelona of Berlijn boeken is kinderspel, zoals je vroeger voor een uitstap naar de Ardennen of de Noordzeekust koos. Dat is niet enkel te danken aan de euro. Ook bankbiljetten heb je niet langer nodig. Elektronisch betalen is de regel. Geld fysiek omwisselen moet alleen wanneer je buiten de eurozone reist. En dan nog. Met een kredietkaart is een betaling in Dubai of in de Verenigde Staten zo gefikst. Bovendien zijn grenscontroles binnenin de Europese Unie (EU) grotendeels verdwenen, al staat de vrijheid van personenverkeer onder druk als gevolg van de grote toevloed van migranten. Niettemin ontwikkelingen die getuigen van de grote vooruitgang van de EU op allerlei terreinen. Zoals de EU terecht opmerkt: “De euro is het meest tastbare bewijs van de Europese integratie.”¹

De Europese Centrale Bank (ECB) is de instelling die het mogelijk maakt dat de eurozone bestaat en overleeft. Wanneer de financiële nood van een euroland hoog is of de stabiliteit van het eurogebied in het gedrang komt, schiet ze te hulp door bijvoorbeeld massaal steunkredieten toe te kennen. Zo verleende ze tijdens de zogenaamde euro-staats-schuldencrisis (2009 tot 2013) voor meer dan 123 miljard euro rechtstreekse steun aan Griekenland. Op die momenten is de werking van de bank als die van een medisch interventie-team of brandweerbrigade: acute financiële problemen verdwijnen onder een lawine van gerichte, veelomvattende ingrepen. Snelheid en doelgerichtheid van handelen zijn daarbij van het grootste belang. De ECB speelt behoorlijk kort op de bal, bijvoorbeeld door bij monde van haar president publieke verklaringen af te leggen die de financiële markten kalmeren en het vertrouwen herstellen.

Dat staat in schril contrast met de werkwijze van het hoogste politieke EU-orgaan, de Europese raad van staatshoofden en regeringsleiders (ER). Die beslist bij consensus, wat vaak lange, moeizame onderhandelingen oplevert. Niet zo voor de ECB. De aan haar toegekende operationele onafhankelijkheid plaatst de bank in een unieke positie. Ze neemt de meest diverse monetaire maatregelen die het hele eurogebied treffen, met gevolgen tot ver buiten de economisch-financiële sfeer. Bovendien legt ze haar mandaat ruimhartig uit, bijvoorbeeld door klimaatdoelstellingen bij haar monetair beleid te betrekken of door een eigen cryptomunt te ontwikkelen. Naar zo'n concreet en onmiddellijk machtsbereik kunnen de Europese staatshoofden en regeringsleiders slechts met afgunst kijken. Vandaar de titel van dit boek: 'Europa's schaduwregering'.

Een centrale bank die snel en doeltreffend ingrijpt, die

ons het gemak van de euro biedt en die schijnbaar niet vatbaar is voor politieke beïnvloeding, kan het mooier? Wel... Net haar onafhankelijkheid creëert problemen op terreinen die vaak aan onze aandacht ontsnappen. Dit boek bespreekt die nefaste ontwikkelingen en reikt antwoorden aan om ze op te lossen en te vermijden.

* * *

De hoofdpdracht van de ECB is zorgen voor prijsstabiliteit in de eurozone. Zo staat het in het verdrag van Maastricht uit 1992 dat de EU heeft vormgegeven en onder meer de oprichting van de ECB regelt. Bijkomend ondersteunt de Bank de economie van de eurolanden, bevordert ze een vlot betalingsverkeer, komt ze tussenbeide op de wisselmarkten, beheert ze de monetaire reserves van de eurolidstaten en ziet ze erop toe dat de commerciële banken geen overmatige risico's nemen.

Maar haar primaire doelstelling is en blijft prijsstabiliteit. Hoe zou jij die omschrijven? Voor de meeste mensen komt prijsstabiliteit overeen met prijzen van goederen en diensten die niet veel schommelen. Niet dat alles voor eeuwig en altijd evenveel kost, maar de plusjes en minnetjes heffen elkaar op zodat je al bij al niet de indruk krijgt dat "het leven almaar duurder wordt". Stabiliteit verwijst naar begrippen als evenwicht, in balans zijn, bestendigheid en duurzaamheid.

Gek genoeg is dat niet de interpretatie die de ECB aan prijsstabiliteit geeft. Hoewel prijsstabiliteit impliceert dat bijvoorbeeld het prijsniveau gemeten aan de index van de consumptieprijzen op jaarbasis nauwelijks wijzigt, verklaarde de ECB in oktober 1998 – slechts enkele maanden na haar oprichting – dat volgens haar prijsstabiliteit overeenkomt met een jaarlijkse inflatie van maximaal 2%. Inflatie houdt in

dat de prijs van alle goederen en diensten almaar oploopt. Een jaarlijkse inflatie van 2% betekent dus dat een product dat het jaar voordien 100 euro kostte, nu 102 euro kost. Nadat de ECB in 2003 en 2021 haar definitie versoepelde, is prijsstabiliteit begin 2025 volgens haar gelijk aan een jaarlijkse stijging van het prijzenpeil met 2% op middellange termijn. Ze noemt dat haar inflatiedoelstelling.

Dat is opmerkelijk. Niet alleen miskent de bank op die manier wat ondubbelzinnig in het verdrag van Maastricht is vastgelegd, bovendien formaliseert en bevordert ze zo de afbrokkeling van onze koopkracht. Mocht je denken dat 2% inflatie eigenlijk niet zoveel voorstelt, dan wil ik je snel op andere gedachten brengen. Als het prijzenpeil gemiddeld met 2% per jaar stijgt, dan is je koopkracht na 20 jaar met een derde gedaald. Dat is geen prijsstabiliteit, maar een aanval met voorbedachten rade op je koopkracht. Waarom de ECB zo koppig aan haar inflatiedoelstelling vasthoudt, komt later in dit boek aan bod. Een inflatiedoelstelling van 2% heeft op de koop toe tot gevolg dat op die manier onze inflatieverwachtingen worden verankerd. Je hoeft dan niet verbaasd te zijn dat iedereen op hogere prijzen in de toekomst rekent: a selffulfilling prophecy. Stabiele prijzen verworden dan tot een luchtspiegeling, een fata morgana.

Overheden hebben mechanismen gecreëerd om de gevolgen van de stijging van het prijzenpeil zoveel mogelijk te verzachten. In België is er de automatische indexering van lonen en sociale uitkeringen, in Nederland is in cao's (collectieve arbeidsovereenkomsten) automatische prijscompensatie voorzien. Eigenlijk is het te gek voor woorden dat aan de ene kant de ECB streeft naar 2% inflatie, terwijl anderzijds van overheidswege constructies worden opgezet om de impact ervan te neutraliseren.

Een overweging die vaak wordt gemaakt, is dat een flinke scheut inflatie fijn is voor iedereen met veel schulden. Het afsluiten van een hypotheeklening op twintig jaar met vaste rente is in dat verband een klassiek voorbeeld. Hoe hoger de inflatie, hoe minder zwaar op termijn de aflossingen op die lening wegen: het inkomen wordt opwaarts gecorrigeerd voor inflatie, terwijl de aflossingen dezelfde blijven. Maar het is niet omdat inflatie soms ook winnaars kent (waarbij de overheid als grootste schuldenaar het meeste voordeel geniet) dat de ECB ze moet promoten. De verliezers, zij waarvan zelfs na inflatiecorrectie hun koopkracht nog achteruitboert, vormen de grote meerderheid.

De ECB probeert de inflatie naar de door haar gewenste 2% doelstelling te duwen door de rente te wijzigen en al of niet meer geld in de economie te pompen. Als de inflatie onder 2% noteert, zal ze de rente verlagen en meer geld injecteren zodat commerciële banken meer leningen tegen een lagere rente kunnen toestaan. Dat moet de economische activiteit aanzwengelen en voor hogere prijzen zorgen. Overschrijdt de inflatie de 2% doelstelling, dan doet ze het omgekeerde. Dat lijkt een logische handelswijze. Maar de grote nadruk die de ECB op haar inflatiedoelstelling legt, is de bron van een reeks problemen. Vond jij het prettig dat een vijftal jaar geleden de rente op je spaarrekening nauwelijks nog iets voorstelde of in sommige gevallen zelfs negatief was? Met andere woorden, dat je moest betalen om te mogen sparen? Of dat je hogere bijdragen moest betalen om hetzelfde pensioenkapitaal te kunnen samenstellen? Ondanks de sindsdien gestegen maar inmiddels (begin 2025) weerom dalende rentevoeten, worden spaarders door het rentebeleid nog steeds beboet: de rente die ze ontvangen, is lager dan het inflatiepercentage. Op je spaarboek staat inclusief ontvan-

gen rente, een bedrag waar je minder van hetzelfde mee kunt kopen dan voorheen het geval was.

Die fixatie op rentevoeten benadeelt minder kapitaalkrachtige personen. Iemand die goed in de slappe was zit, zal naar verhouding spaarrekeningen vaker links laten liggen. Zijn voorkeur gaat naar meer risicovolle bestedingen zoals aandelen en vastgoed. Met dank onder meer aan het rentebeleid van de ECB hebben deze beleggingen de voorbije decennia schitterend gepresteerd. Onze centrale bank, waarvan doorgaans wordt aangenomen dat ze handelt 'tot nut van 't Algemeen', heeft in de feiten daarom bijgedragen tot het vergroten van de inkomens- en vermogensongelijkheid.

Het voorgaande wijst op een ander pijnpunt. In een democratie is het de verantwoordelijkheid van het parlement om wetten te stemmen die bijvoorbeeld de inkomensongelijkheid willen verminderen. Een centrale bank wordt niet verondersteld op dit gebied actie te ondernemen. Nochtans is dat wat de ECB doet. Niet als concreet beleidspunt, maar als een ongewild gevolg van de gevoerde monetaire politiek. Ze kan dat omdat het politieke beleidsvoerders verboden is om tussen te komen in haar activiteiten. Operationele onafhankelijkheid – de mogelijkheid om zonder enige input van buitenaf beslissingen te nemen – werd aan centrale banken enkele decennia geleden toegekend. Precies om te vermijden dat politici in het kader van nabije verkiezingen het rentebeleid naar hun hand zouden zetten. Immers, lagere rentevoeten zouden hun herverkiezing bevorderen. Maar wanneer een centrale bank als de ECB deze onafhankelijkheid gebruikt om monetaire maatregelen te treffen die de sociaal-economische verhoudingen aantasten, is er een grens overschreden. Zoals hoger aangestipt, een centrale bank moet er zijn voor iedereen, niet alleen voor de meer welgestelden.

Het gemis aan politieke controle op de activiteiten van de ECB leidt naadloos tot het volgende bezwaar: het gebrek aan verantwoordelijkheid van de banktoplui voor het door hen gevoerde beleid. Wanneer je als student faalt voor je examens of als werknemer keer op keer je opgelegde taken niet correct uitvoert, dan moet je op de blaren zitten. De ECB hoeft niet te vrezen voor zo'n scenario. Slaagt ze er bijvoorbeeld niet in om haar belangrijkste mandaat van prijsstabiliteit waar te maken, dan zijn er voor haar geen gevolgen. Die vrijblijvendheid zou je bijna doen vergeten dat aan een centrale bank uitermate belangrijke publieke opdrachten zijn toevertrouwd. Zwak presterende politici worden in een democratie afgestraft; ze worden niet herverkozen. Waarom ook niet de leiding van de ECB verantwoordelijk stellen voor de gevolgen van slecht of ineffectief beleid?

Ten slotte besteedt de ECB veel middelen aan onderzoek naar de invoering van een digitale munt, een soort Bitcoin, maar dan in omloop gebracht door de centrale bank. Deze in het Engels *central bank digital currency* (CBDC) genoemde munt, is als de zoektocht naar de steen der wijzen. De achtergrond hiervan is dat centrale banken vrezen dat betalingsmiddelen als de Bitcoin of andere digitale munten hun monopolie op de geldcreatie zouden onderuithalen. Die vrees is niet onterecht. Maar gelet op de grote impact op de privacy en meer in het algemeen op de organisatie van een democratische samenleving, is het de vraag of een centrale bank zich zomaar op dergelijk onderzoek moet storten. Het ligt veel meer voor de hand dat het Europees Parlement (EP) eerst duidelijke krijtlijnen trekt vooraleer de ECB op dit vlak in actie schiet.

De voorgaande alinea's leiden tot de vraag of de ECB als onafhankelijke organisatie kan blijven bestaan. Misschien

wordt ze beter omgevormd tot een autonoom agentschap dat rechtstreeks afhangt van het EP of van de ER. En misschien moet 'de politiek' inspraak krijgen in het monetair beleid. Boeiende vragen met allerlei implicaties die verderop uitgebreid aan bod komen.

* * *

Dit boek bestaat uit drie delen. Het opent met 'Een kleine geschiedenis van ons geldwezen', dat vertrekt van een bespreking van enkele basisbegrippen over geld en vermogen, en de aard van ons geldstelsel. In deel II onderzoek ik hoe de ECB is ontstaan, hoe ze gestructureerd is, hoe haar bestuur en besluitvorming gebeuren en overloop ik haar belangrijkste doelstellingen en taken. Ook ga ik na of het monetair beleid van de ECB rationeel kan worden genoemd. Deze twee delen zijn eerder technisch-beschrijvend van aard. Laat je er zeker niet door afschrikken! Lezers met een economisch-financiële achtergrond zullen in de ontstaansgeschiedenis van centrale banken wellicht onvermoede dimensies ontdekken, terwijl ik voor de niet-specialisten de gebruikte begrippen zorgvuldig uitleg. Deze teksten zijn immers bedoeld als onderbouw voor wat in deel III ('Complicaties en mistoestanden') aan bod komt. In dat laatste deel bespreek ik de thema's die ik hoger in deze inleiding heb genoemd en die naar mijn mening door de ECB verkeerd worden aangepakt. Mijn besluiten heb ik verzameld in 'Wat brengt de toekomst?' Hierin formuleer ik een aantal voorstellen om de activiteiten van de ECB beter te doen aansluiten bij wat van een centrale bank in een parlementaire democratie mag worden verwacht.

Dit boek rust op stevige wetenschappelijke grondslagen. Maar dat wil niet zeggen dat iedereen mijn besluiten en

voorstellen zal smaken. Sommigen zullen wellicht opmerken dat mijn conclusies onvoldoende statistisch onderbouwd zijn of dat er een modelmatige aanpak ontbreekt. Aan de basis van dergelijke commentaren ligt de ‘verwiskundiging’ van de economie. In plaats van conclusies te formuleren die in de eerste plaats gebaseerd zijn op objectief waarneembare feiten zoals de groei van de productie, de werkloosheidsgraad of het inflatiepercentage, heeft de economie zich de laatste decennia meer en meer het jasje aangemeten van een exacte wetenschap. Een voorbeeld hiervan is een model dat de gevolgen van een rentewijziging op het gedrag van consumenten en bedrijven wil voorspellen. Hiertoe moet je een aantal veronderstellingen gebruiken, bijvoorbeeld over hoe een rentewijziging de investeringen beïnvloedt. Pas nadien wordt nagegaan in welke mate de werkelijkheid hiermee overeenstemt. Wanneer centrale banken, inbegrepen de ECB, zich door dergelijke modellen laten inspireren voor het vastleggen van hun monetaire politiek, bestaat de kans dat ze beleidsmatig in de fout gaan. Ik heb die weg niet willen bewandelen. De essentie is dat economie geen exacte maar een humane wetenschap is: het menselijk gedrag kan (nog niet) in wiskundige formules worden gegoten. Die evidentie wordt door de ECB en andere centrale banken al te vaak uit het oog verloren.

Mark Scholliers
Februari 2025

DEEL I

**EEN KLEINE
GESCHIEDENIS
VAN ONS
GELDWEZEN**

HOOFDSTUK 1

De aard van het beestje

Op zoek naar een ruilmiddel

Kun je je een samenleving zonder geld voorstellen? Zonder privaat eigendom? Je moet teruggaan tot in de verre prehistorie, toen de mensen jagers-verzamelaars waren, om gemeenschappen te vinden die geen ruilmiddel gebruikten. Iedereen zorgde voor iedereen; waren er tekorten, dan werd elkeen getroffen.² Dat veranderde met de landbouwrevolutie (de neolithische revolutie) die zo'n 10.500 jaar geleden begon.³ De langzame, maar gestage overstap van een rondreizend bestaan (de jager-verzamelaars) naar een sedentair (de boerengemeenschappen) had voor gevolg dat talrijke nieuwe inzichten en gebruiken ontstonden. Akkerbouw en vee-teelt zagen het licht. Bijzondere vaardigheden als brouwen, smeden en weven ontwikkelden zich en leidden ertoe dat de eigen productie het eigen verbruik soms oversteeg. Overschotten werden geruild of verkocht. In het Oude Egyptische Rijk (ca. 2650 tot 2250 voor onze tijdrekening) werd als reken-eenheid de *shât* gebruikt, gelijk aan 7,5 gram goud, om de waarde van goederen en diensten met elkaar te vergelijken.⁴ Vierduizend jaar geleden waren ook kredietverlening en rente niet onbekend. Toen al hield men in Mesopotamië op

kleitabletten bij welke boer van welke collega zaaigoed had geleend. Als rente moest hij een deel van zijn oogst afstaan.⁵ Zonder die kredietverlening in natura zou de productie lager zijn geweest en de gemeenschap als geheel minder goed af.

Historici zijn het niet eens over de vraag wat eerst kwam: kredietverlening of geld; dat laatste niet als metaalgeld, maar onder de meest uiteenlopende vormen: van schelpen over gerst tot runderen. Tot vandaag is de scheidingslijn tussen beide niet altijd duidelijk. Wanneer je bijvoorbeeld een grotere aankoop in vier delen mag betalen, heb je technisch gezien krediet gekregen maar voelt dat zo niet aan: vier keer 1/4de van het aankoopbedrag betalen, impliceert dat je geen rente moet ophoesten.

De zoektocht naar een adequaat ruilmiddel had de allure van een ontdekkingsreis. Runderen gebruiken als ruilmiddel had evidente beperkingen en schelpen konden breken of tot kalk vergaan. Ten slotte won metaalgeld het pleit.

Geld moet aan drie voorwaarden voldoen om in een samenleving als ruilmiddel algemeen te worden aanvaard:

- 1) Het moet als waardemeter dienen voor het bepalen van de prijs van alle goederen en diensten. Je wilt in je stad niet in bakkerij 1 de broodprijs uitgedrukt zien in munt A en in bakkerij 2 in munt B.
- 2) Het moet vlot verhandelbaar zijn. Iedereen in een land of regio moet zonder enig voorbehoud het geld accepteren en willen gebruiken. Dat veronderstelt een voldoende 'schaalbaarheid'; met andere woorden, je moet er ook de kleinste betalingen mee kunnen doen.
- 3) Het moet gebruikt kunnen worden als waardeopslag. Je moet geld kunnen accumuleren, zonder dat het aan waarde inboet, bijvoorbeeld omdat de uitgifte

van een nieuwe reeks bankbiljetten de oude plots waardeloos maakt.

Later komt daar een vierde voorwaarde bij: het moet een wettig betaalmiddel zijn, bijvoorbeeld voor het voldoen van belastingen.

Het Oude Rome

Metaalgeld, eerst in brons, nadien ook van goud en zilver, voldeed aan die voorwaarden. In China, Klein-Azië en India, respectievelijk vanaf de 8ste, de 7de en de 6de eeuw voor onze tijdrekening, kwam het in omloop. In het Westen omarmden de Griekse stadstaten, gevolgd door het Oude Rome, volop metaalgeld. Maar al spoedig traden er misbruiken op.

Van zodra metaalgeld bestond, hebben machthebbers pogingen ondernomen om er zich mee te verrijken. Zij beschikten over de nodige grondstoffen (eventueel verkregen na een succesvolle oorlog) en over voldoende gespecialiseerde vaklui. Bovendien hadden ze zich het alleenrecht toegeëigend om munten te slaan. Een voorbeeld hiervan is keizer Nero in het Oude Rome. Onder zijn bewind (54 tot 65 na het begin van onze jaartelling) daalde het zilveragehalte van de denarius, een toen veelvuldig gebruikte Romeinse munt, tot 90%. Honderd jaar later verlaagde Marcus Aurelius (keizer van 161 tot 180 na het begin van onze jaartelling) het verder tot 75%.⁶ Omdat de benaming en het uitzicht van het muntstuk niet wijzigden, kon uit eenzelfde hoeveelheid edelmetaal een groter aantal muntstukken worden geproduceerd; het lagere percentage goud of zilver werd goedgemaakt door het verhogen van het gehalte onedel metaal, doorgaans

koper. Dit leidde tot een onmiddellijke verrijking van de emittent van de munt onder de vorm van wat *seigniorage* heet. Dat is het verschil tussen de kostprijs van het slaan van de munt (inclusief het benodigde metaal) en zijn faciale of nominale waarde. Dergelijke praktijken lieten toe om op korte termijn hogere uitgaven te doen; een machthebber kon bijvoorbeeld meer huursoldaten rekruteren. Op lange termijn paste het prijzenpeil zich echter aan. In het Oude Rome werd bijvoorbeeld graan tussen de 2de en de 3de eeuw bijna tweehonderd keer duurder.

Muntontwaarding door machthebbers was ook in de Middeleeuwen een vaak voorkomende praktijk, vooral met het oog op de financiering van oorlogen.⁷ Terwijl ze zelf regelmatig het edelmetaalgehalte van de door hen geslagen munten verminderden, stonden er zware straffen op (tot de doodstraf toe) als derden dergelijke feiten pleegden. Naast het verminderen van het edelmetaalgehalte, bestond een andere fraudetechniek uit het afslijpen van de rand van een muntstuk. Het schaafsel werd gesmolten en hiermee werden nieuwe munten geslagen. Daarom werden in latere tijden muntstukken van een gekartelde rand voorzien, soms met een inscriptie erin.

Stadstaat Venetië

In de Vroege Middeleeuwen, vanaf de 9de eeuw, bloeide de handel, eerst rond de Middellandse Zee, nadien ook in West-Europa. Goederen uit het Midden- en Verre Oosten werden via Genua en Venetië naar het Noorden verscheept. Brugge exporteerde in Vlaanderen geproduceerde wollen stoffen naar Engeland en Scandinavië, maar was ook doorvoer-

haven voor exotische goederen die uit Constantinopel, met als tussenstation Italiaanse steden, afkomstig waren. De toename van de handelstromen zorgde voor nieuwe betalings-systemen die rekening hielden met de verschillende munten die in omloop waren en met sterk uiteenlopende betalingsvoorwaarden. Een cruciaal gegeven was de waarde van de ene munt tegenover de andere: het bepalen van een correcte wisselkoers – op basis van het edelmetaalgehalte – was essentieel. Het verleende aan het beroep van goudsmid heel wat aanzien. Het gilde van de goudsmiden was in de Middeleeuwen een van de meest prestigieuze ambachten.⁸

Voor de introductie van schuldpapier was de stadstaat Venetië in Europa de voorloper. In 1262 creëerde die een wettelijk kader voor de uitgifte van overheidsobligaties*.⁹ Dit zijn leningen uitgegeven en beheerd door de overheid. Ze dienden om overheidstekorten te financieren en hadden een eeuwigdurend en verplicht karakter (waardoor ze merkwaardig genoeg te beschouwen zijn als belastingen die rente opbrengen voor de schuldenaar van de belastingen). Bovendien beschikte Venetië bij het begin van de 14de eeuw over rudimentaire depositobanken* en een systeem van interbankenclearing*. Dat laat toe om op een gestructureerde wijze wederzijdse schulden en tegoeden tussen banken te vereffenen.¹⁰

In de Vroege Middeleeuwen was het begrip ‘centrale bank’ zoals we dat vandaag begrijpen, onbekend. Niettemin vertoonde het geldstelsel van de Venetiaanse republiek een aantal eigenschappen van een centralebankensysteem. De graad van monetarisering was hoog, zoals het courante gebruik van orderbriefjes*, de uitgifte van overheidsobligaties

* Een asterisk (*) verwijst naar de Verklarende woordenlijst vanaf p. 283. Daar vind je meer uitleg over de gebruikte terminologie.

en banktransferten*, ook door de lagere middenklasse, aantonen. In het kader van zijn drukke internationale handel werd Venetië het eerste financieel centrum dat gebruikmaakte van continue vereffening van betalingen in vreemde valuta. Bijvoorbeeld munten uit het Midden-Oosten en uit Engeland werden regelmatig op hun edelmetaalgewicht getaxeerd, zodat de vracht van een schip uit Constantinopel meteen door een Londense handelaar kon worden afgerekend. Destijds was de verwarring over de benaming van de munten en hun wisselende waarde groot. Zonder de regulerende stadsoverheid waren misbruiken onvermijdelijk. Ten slotte speelde de overheid een belangrijke rol in het stabiliseren van de graanprijs. Bij overvloedige oogsten kocht ze graan op tegen een vastgestelde bodemprijs, dat ze in eigen warenhuizen opsloeg. Viel de oogst tegen, dan verkocht ze graan tegen een lagere prijs dan de marktprijs. Op die manier zorgde ze ervoor dat de bevolking nooit tekortkwam (want hoge voedingsprijzen waren een bron van sociale onrust) en bemoeilijkte ze speculatie.

Van Brugge over Antwerpen naar Amsterdam

In Noord-Europa, meer bepaald in Brugge, gelegen op het kruispunt van belangrijke handelswegen tussen het Middellandse Zeegebied, Engeland, Scandinavië en de Duitse Hanzesteden, ontstond begin 15de eeuw een continue en georganiseerde geldmarkt met noteringen van de belangrijkste wisselkoersen: een beurs. Het woord 'beurs' zou verwijzen naar de herberg 'Ter Bueurse', uitgebaat door de familie Van der Bueurse. Bij slecht weer verhuisden geldtransacties die anders plaats vonden op het pleintje voor de herberg, naar